

T. C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
ANITLAR VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

XII.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
II

ANKARA — 28 MAYIS — 1 HAZİRAN 1990

Not : Bildiriler kazı başkanlarından geldiği şekliyle ve sunuş sırasına göre yayınlanmıştır.

VAN KALESİ VE ESKİ VAN ŞEHİRİ KAZILARI — 1989

M. Taner TARHAN*
Veli SEVİN

Müdürlük görevini yürüttüğümüz İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi adına, 3.7.1989 —20.8.1989 tarihleri arasında sürdürülen Van Kalesi ve Eski Van Şehri kazılarına, ikinci başkan olarak Prof. Dr. Veli Sevin, Yüksek Mimar O. Ümit Sirel, Topograf Adnan Şakar, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nden Ar. Gör. (M.A.) Kemalettin Köroğlu, Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nden Uzman (M.A.) M. Beşir Aşan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doktorantı-Desinatör (M.A.) Aynur Özfirat, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden Uzman Restoratör (M.A.) Hüseyin Akıllı, Yüksek Lisansiyer Hakan Karadöl, Mimar Nuray Saatçioğlu, Arkeolog Defne Olgaç ve Hititolog Margareth Payne'in yanı sıra, öğrenci olarak Fakültemizden Sema Sandalcı, İlknur Türkoğlu, Şevket Dönmez, Murat Sabuncu, Yıldırım Yılmaz, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nden Fehmi Yılmaz, kamp müdiresi olarak da Aysel Tarhan katılmış; Bakanlık Temsilciliği görevini ise Samsun Müzesi araştırmacılarından Necati Kodalak yapmıştır.

Kazı, restorasyon, çevre düzeni, projelendirme ve araştırmalarımız Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Başkanlığı'nın; İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin; Türk Tarih Kurumu'nun ve az da olsa Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun maddi katkıları ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca 1.1.1989 tarihinden itibaren geçerli olan protokol

(*) Prof.Dr. M. Taner TARHAN, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı/Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi Müdürü. 34459 İSTANBUL
Prof.Dr. Veli SEVİN, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı/Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezi Müdür Yrd. 34459 İSTANBUL

gereği, Van ili Özel İdare Müdürlüğü tarafından da büyük çapta maddi destek sağlanmıştır. Adı geçen kurum ve kuruluşlara, ayrıca özverili çalışmaları yürüten kazı ekibi üyelerine, Van Valisi Sayın Adnan Darendeliler'e, Özel İdare Müdürü Sayın Uğur Akın'a ve İl Muhasebe Müdürlüğü'ne, Van Müze Müdürlüğü ile yardımlarını esirgemeyen tüm ilgili ve yetkililere teşekkür etmeyi bir görev addederiz. Ayrıca, çalışmalarımızın tamamlanmasından hemen sonra kazımızı ziyaret eden Kültür Bakanı sayın Namık Kemal Zeybek'e ve öteki konuklara teşekkürü zevkli bir görev sayarız.

ÇALIŞMA ALANLARI

Tarihi Milli Park Projesi'ne yönelik çalışmalarımız 1989 sezonunda dört ana bölümdeki pilot alanlarda gerçekleştirilmiştir.

I- VAN KALESİ ÇALIŞMALARI

A) "Yeni Saray"

1988 döneminde olduğu gibi, Yeni Saray'ın kuzeyinde başlıca iki alanda çalışılmıştır.

1- **Yukarı Alan Çalışmaları:** 12 no'lu mekânın kuzeyinden aşağı alana uzanan, 2.80 x 15.50 m boyutlarındaki bir tarama açmasıyla çalışmalar sürdürülmüştür (Resim: 1). Açmanın güney ucunda sarayın kuzey duvarlarına ait temel yataklarının alt kademeleri ortaya çıkarılmış; Urartu dönemine ait dolgu tabakasının bile söküldüğü anlaşılmıştır¹.

11-12 no'lu mekânların kuzeyinde doğu-batı doğrultusunda 3.50 x 11.00 m boyutlarındaki ikinci açmada da temel yataklarının devam ettiği görülmüştür.

2- **Aşağı Alan Çalışmaları:** "Yeni Saray" yayılım alanının kuzey konturlarını oluşturan teras destek duvarı görünümündeki kaya mimarlığının doğu ve batı uç kesimlerinde çalışılmıştır (Resim: 1). Batı kesiminde 3.50 x 6.00 m; doğu kesiminde ise 20.00 m'lik bir kontur açılarak incelenmiştir.

"Yeni Saray" kazı ve araştırmalarında açma başkanı olarak Ar. Gör. (M.A.) Kemalettin Köroğlu görev yapmıştır.

(1) Bk. M.T., Tarhan, *XI. Kazı Sonuçları Toplantısı*, s. 378.

B) "Yukarı Sıtadel Açması"

Kazısına 1988 yılında başladığımız ve arka arkaya iki odadan oluşan Urartu kaya mimarlığının yayılım alanını belirlemek amacıyla, çalışma alanını genişletilmiştir.

C) Menua sirşini'si

Van kayalığının kuzey yamacındaki büyük bir doğal terasa açılan bu anıtsal kaya mimarisi, yazıtı nedeniyle kesinlikle tarihlenebilen krali yapılardan biridir (Resim: 2-4). Bütünüyle anakaya içine oyulmuştur. 2.60 m yüksekliğinde ve 2.25 x 7.60 m boyutlarında bir mekândır. Giriş kuzeye açılmakta ve mekânın kuzeybatı köşesinde yer almaktadır. 2.80 m genişliğindeki bu açıklığın batı duvarı üzerinde, Urartu kralı Menua'nın (yakl. olarak İ.Ö. 810-785 / 80) -anakayaya işlenmiş- yazıtı bulunmaktadır. Yazıtı bilimsel olarak ilk kez 1828'de F.E. Schultz tarafından kopya edilerek incelenmiş, bunu ilgili öteki bilim adamlarının etütleri izlemiştir.² Bütün bunlara rağmen yazıtta **sirşini** olarak nitelenen bu yapının işlevi hakkında inandırıcı bir yorumda bulunulamamış ve "Menua Salonu" adıyla tanımlanmıştır. Son olarak G.A. Melikişvili'nin çevirisine atıfta bulunan M. Salvini³ **sirşini**'yi "kurbanlık hayvanların korunduğu ahır" olarak yorumlamıştır.

Kazılarımız, girişin önünü bütünüyle kapatan moloz dolgunun kaldırılmasına yönelmiştir: 1.80 m yüksekliğinde, 4.50 m genişliğinde bir alan temizlenmiştir. Anakayadan oyulan giriş zemininin kuzeye, yâni dışa doğru meyilli olduğu görülmektedir. Moloz dolgu içinde çeşitli devirlere ait buluntular ele geçirilmiştir. Urartu dönemine ilişkin boğa başı biçimli bir tutamak (Ktg.No. 36; Resim: 5) ve çok iri depo kaplarına ait baskı motifli gövde parçaları özellikle dikkat çekicidir. Ayrıca, barbotin tekniğindeki Selçuklu devri keramik parçaları da bir hayli zengindir (Ktg. No. 37-41; Resim: 6 / 1-5). Bunların yanı sıra, bezemeli porselenler (Ktg. No. 42; Resim: 6 / 6); baskı bezemeli ve yazıtlı Osmanlı lüle parçaları (Ktg. No. 43-45; Resim: 6 / 7-9) ve bir kapak (Ktg. No. 46; Resim: 6 / 10) belli başlı buluntuları oluşturur.

(2) Bu yapı ve yazıtlarıyla ilgili yayınlar için bk. C.F., Lehmann-Haupt, *Armenien II* / 1, s. 31 ve 131'de **sirşini** "kayaya oyulan oda" olarak okunur. F.W., König, *Handbuch der Chaldischen Inschriften*, s. 12, no. 60, 76, not 10; B. Piotrovskii, *Il Regno di Van*, s. 310, fig. 64; G. Melikişvili, *Urartskie Klinoobraznye Nadpisi*, No. 63; Yazıt 19. yüzyıldan beri yapılmış olan kopyalarıyla karşılaştırılmış o tarihlerden günümüze kadar olan sürede bir hayli tahrip gördüğü ve kimi hecelerin tümüyle silindiği saptanmıştır. Ayrıca, gösterilen yayınlarda mekânla ilgili boyutları sıhhatli değildir.

(3) *Xenia* 17 (1980) s. 36 vd.

II- VAN KALESİ HÖYÜĞÜ ÇALIŞMALARI

Van Kalesi'nin 70 m kadar kuzeyinde, doğu-batı yönünde, kayalığa paralel olarak uzanan alçak sırtın aslında tabakalanma veren bir höyük olduğu 1939'da Kirsopp ve Silva Lake'in kazılarıyla anlaşılmıştır⁴. Höyüğün orta kesiminde bir deneme çukuru (trial trench) açılmıştır. Amaçları Prehistorik Çağ ile Urartu arasındaki boşluğu dolduracak tabakaları saptamaya yöneliktir.

1956 yılında C.A. Burney⁵ Doğu Anadolu'da gerçekleştirdiği geniş kapsamlı surveyde Van Kalesi ile birlikte burayı da ziyaret etmiş ve "Van Kale Höyüğü" olarak adlandırmıştır.

Höyük 1959'da A. Erzen, E. Bilgiç, Y. Boysal ve B. Ögün⁶ tarafından incelenerek, önem taşıyan bir "iskân sahası" olarak tanımlanmıştır. Aynı ekip 1963'te yaptığı ve muhtemelen Urartu mezarı bulmaya yönelik küçük çaplı kazıda ise "2.30 m derinlikte Urartu bina temelleri ve Urartu keramik parçaları"na rastlanıldığı rapor edilmiştir⁷.

İki kez kazılmış olmasına karşın, günümüzde Van Kalesi Höyüğü hakkında bilinenler yok denecek kadar azdır. Lake'lerin kazısında, tepede "modern mezarlar, modern ve Ortaçağ keramik parçaları"nın yanında "kırmızı cilalı Urartu keramiği (Vannic sherds)" ile o zamanlar "pre-Vannic" olarak adlandırılan parlak siyah İlk Tunç Çağ keramiklerinin bulunduğu rapor edilmiş; Türk kazılarında ise yalnızca Urartu temellerine inildiği belirtilmiştir.

Van Ovası'nın Tilkitepe'den sonra en önemli höyüğü olan bu iskân alanı -ne yazık ki- son yıllarda çok ağır tahribat görmüştür. Bu nedenle kazılarla incelenmesinin bir zorunluluk olduğu sonucuna varılarak çalışmalara başlanmıştır (Resim: 7-9).

Kuzey-güney yönünde ortalama 70 m genişliğindeki höyüğün uzunluğu henüz belirlenebilmiş değildir. Çünkü bu sırt gittikçe alçalıp, Van Kalesi kayalığının doğu ucuna değin 1 km kadar uzanmaktadır. En yüksek kısmı batı uçta ve bu kesimde yükseklik 7.00 m'yi bulmaktadır.

(4) Geniş bilgi için bk. M., Korfmann, *Tilkitepe, Istanbul Mitteilungen*-Beiheft 26 (1982), s. 195 vd.

(5) *Anatolian Studies* 8 (1958), s. 178; ayrıca bk. H.F. Russel, *Pre Classical Pottery of Eastern Anatolia*, BAR Int. Series 85 (1980), s. 126, no. 195.

(6) *Türk Arkeoloji Dergisi*, X-2 (1960), 1961, s. 20.

(7) *Türk Arkeoloji Dergisi* XII-2 (1963), 1965, s. 35.

İlk çalışmalarımız batı uçtaki 10 x 10 m'lik L 10 plânkaresinde gerçekleştirilmiştir (Resim: 7). Bu alan, Erzen ve arkadaşları tarafından açılmış olan çukurun hemen güneyindedir. Bu kesimde ortalama 1.70 m kadar kalınlığındaki ilk tabakanın olasılıkla 5 evreli bir mezarlığa ait olduğu ortaya çıkarılmıştır (Resim: 10-13). Genel olarak iki farklı gömü söz konusudur. İlk türe giren cesetler, İslâmi tarzdadır, doğu-batı doğrultusunda sırt üstü yatırılmışlardır ve batıdaki baş Kible yönüne (güney) bakmaktadır. İkinci türde ise baş yine batıdadır ve cesetler doğu-batı doğrultusunda yatırılmıştır. Ancak, başlar yukarı bakmaktadır ve genellikle ceset tümüyle ince bir çamur tabakasıyla kaplanmıştır. Az sayıdaki örnek hariç, mezarlarda hediye denilebilecek buluntulara rastlanılmamıştır. Tipolojik sınıflamamıza göre sayıları 104'ü bulan bu mezarlar: I- Toprak Mezarlar (A- Kapak taşsız; B- Kapak taşlı; C- Kapak taşlı çift çukurlu) ve II- Sandık mezarlar (A- Taş sandık; B- Kerpiç sandık) olmak üzere ana ve alt guruplara ayrılmaktadır.

Stratigrafik yönden "sandık mezarlar"ın (Resim: 14) hemen Urartu mimarisi üzerine yapıldığı, hatta bazen Urartu yapılarını tahrip ettiklerini saptamış bulunmaktayız⁸.

Yaklaşık -1.70 m derinlikte sona eren mezarların hemen altında Urartu kültürüne ait şimdilik iki yapı katı belirlenmiştir. Stratigrafik olarak, en eski gömü seviyesi ile Urartu katları arasında olması gereken Geç Demir Çağ (Med-Pers-Part) dönemine ait kültür izlerine rastlanılmamıştır. Ancak karışık durumda bir Part keramik parçası ele geçirilmiştir (Ktg. No. 21; Resim: 15)⁹.

Urartu Dönemi Yapı Katları

Geç evreyi temsil eden üstteki yapı katının mimarlık izleri oldukça sılıktır ve kısmen de mezar çukurlarının açılışı sırasında tahrip edilmiştir. Sıhhatli plân vermeyen kimi taş duvar kalıntıları ile toprak taban izleri, bu yapı katının şimdilik mimarî yönden tanımlanmasına imkân vermemektedir. Ancak, küçük buluntu yönünden bu tabaka oldukça zengindir.

Buluntular: Biainili keramiği dediğimiz türde çanak (Ktg. No. 8-13; Resim: 19 / 1-6), testi (Ktg. No. 14; Resim: 20 / 1), çömlek türleri (Ktg. No. 15-17; Resim: 20 / 2-4) ile iri depo kapları (Ktg. No. 19-20; Resim: 21 / 2-3), at biçimli bir riton, ikiz kaplar ve bir askos, kemik mühür (Ktg. No. 25), taş amulet (Ktg. No. 22), gümüş bir küpe (Ktg. No. 34; Resim:

(8) İskeletler incelenmek üzere Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Antropoloji Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Doç. Dr. Erksin Güleç'e gönderilmiştir.

(9) Krş. M.T. Tarhan, *X. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, s. 416, res. 37 / 3-4.

22 / 2), tunç fibula (Ktg. No. 26; Resim: 22 / 1), zırh pulları (Ktg. No. 27; Resim: 22 / 4), tunçtan mahmuzlu bir okucu (Ktg. No. 28; Resim: 22 / 8) ve demirden söğüt yaprağı biçimli okuçları (Ktg. No. 32-33; Resim: 22 / 6-7) ve bir kurşun iğne (Ktg. No. 35; Resim: 22 / 3) bu yapı katının dikkat çekici buluntu topluluğunu oluştururlar. Yeni tiplerle birlikte, keramiğin zengin çeşitliliği ve yapı katının iki evreli oluşu Urartu keramiğinin gelişimi hakkındaki bilgilerimize yeni boyutlar getirecektir.

Erken evreyi temsil eden alttaki yapı katında ise büyük ve önemli bir mimari kompleks söz konusudur. Yapının taş temelleri 0.95 m genişliğinde olup, kerpiç bedenden günümüze fazla kalıntı gelmemiştir. Şimdilik altı mekânı kısmen ortaya çıkarılmış olan yapının L 10 plânkaresinin güney tarafına rastlayan kesimi geç devir mezarlarının inşâası sırasında oldukça hasar görmüştür. Yapının bazı mekânlarında tavan destek elemanlarının kullanılmış olduğu **in-situ** durumda saptadığımız bir bazalt altlıktan anlaşılmaktadır (Resim: 16). Bazı mekânlarda (B1) taban 40 x 40 cm boyutlarındaki kerpiç bloklarla döşelidir. Aynı alanda tabana gömülü iki adet zahire küpü ise bu mekânın depo olarak kullanılmış olabileceğine işaret etmektedir. Bazı mekânlarda ise (B2) taban taşla döşenmiştir (Resim: 16). B3 mekânında ise tabana gömülü durumda orta boy bir küp (Ktg. No. 18; Resim: 21 / 1) ile demir bir bıçak (Ktg. No. 31; Resim: 22 / 5) **in situ** durumda bulunmuştur.

S4 plânkaresi içinde küçük bir sondaj çalışması yapılmış, toprağı fazla nemli olan, kuzey uçtaki bu açmada herhangi bir mimari ize rastlanılmamıştır. Burada özellikle yanık ve kül tabakaları içinde Biainili türünde keramik parçaları ve kimi tunç eserler ele geçirilmiştir¹⁰.

Höyükteki bu çalışmalar Urartu başkenti Tuşpa'nın iskân tarihine ışık tutması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır. En azından Urartu aşağı şehrinin yayılım alanının yalnızca Van kayalığının güncyindeki saha ile sınırlı kalmayıp, kuzeyi de kapsamı içine almış olduğu kanıtlanmış bulunmaktadır.

Van Kalesi Höyüğü, Van bölgesinin iskân tarihinin aydınlanmasına yapacağı katkılar açısından son derece umut vericidir. Tilkitepe, Kalecik ve Dilkaya'dan sonra buradan elde edilecek sonuçların, karanlıkta kalmış noktaların aydınlanmasında önemli bir rolü alacağı kuşkusuzdur. Nitekim, herhangi bir yapı katına bağlı olmaksızın, L 10 plânkaresindeki çalışmalar sırasında devşirme toprak içinde bulunan boyalı bir keramik parçası, "Ur-

(10) Höyükte bulunan maden eserlerin metallografik analizleri Fırat Üniversitesi öğretim üyelerinden Sayın Prof.Dr. Şeref Kuşç tarafından yapılacaktır.

nia Ware” olarak tanımlanan türdeki tipik özellikleriyle 2. binyılın höyüğü-
müzdeki müjdecisidir (Ktg. No. 7; Resim: 23 / 7).

Yüzey malzemesine bakılacak olursa höyük -C: Burney’in de vurgula-
dığı gibi- İlk Tunç Çağı’nda yoğun bir iskâna sahne olmuştur. Bu konuya
açıklık getirmek üzere, höyüğün fazlaca tahrip edilmiş olan güneybatı ucun-
daki I II plânkaresinde 5x5 m boyutlarında bir sondaj yapılarak Prehisto-
rik tabakaların kalınlığını saptamaya yönelik çalışmalara başlanmıştır (Re-
sim: 7-9). Buradaki amaçlarımızdan biri de, İlk Tunç Çağı kültürünün al-
tında Kalkolitik yapı katlarının olup olmadığını belirlemektir. Henüz İTÇ’
ye ait mimari izlere rastlamış değiliz. Keramiklerin tümü **Karaz** ya da **Erken**
Transkafkasya denen türdendir. Özellikle kabartma bezek olarak insan yüzlü
parçalarla, bazı bezemeli yüksek boyunlu çömlek parçaları dikkat çekici-
dir (Ktg. No. 1-6; Resim: 23 / 1-6). Höyük çalışmalarında açma başkanı
olarak Uzman (M.A.) Aynur Özfirat görev yapmıştır.

III- TARİHİ MİLLÎ PARK PROJESİ BİRİNCİ AŞAMA DÜZEN- LEMELERİ

Sardur Burcu-Van Kalesi Höyüğü-Giriş Alanı arasındaki sahada çevre
düzeni çalışmalarına başlanmıştır: Dinlenme-Hizmet tesisleri, W.C., Çeşme
ve Giriş Kontrol ünitesi projelendirilerek inşa olunmuş ve hizmete açılmıştır.

IV- ESKİ VAN ŞEHİRİ ÇALIŞMALARI: KIZIL MİNARE RES- TORASYONU

Eski Van Şehri’nde yer alan ve günümüze değin kısmen gelebilen Kızıl
Minare, Osmanlı-öncesi Türk sanatının anıtsal yapılarından biridir. 13. yüz-
yıla tarihlenen bu yapının özgün ana mekânından hiçbir iz yoktur. Günü-
müzdeki yapı daha geç bir dönemde inşa olunmuştur¹¹. Minare ise Selçuklu
tuğla işçiliğinin tipik örneklerindedir. Kaidesi kesme taş bloklarla örülmüş-
tür. Ne yazık ki, son yıllarda gittikçe artan tahribat bu anıt eseri yıkılma teh-
likesiyle yüz yüze bırakmıştır (Resim: 25A). Minareyi restorasyon öncesinde
yalnızca merdiven salyangozu ayakta tutmaktaydı; dış kaplama hemen he-
men tümüyle sökülmiş, horasan harçlı dolgu kısmı da özelliğini yitirmişti.
Bu nedenle minare kaidesinin restorasyonu acil programa alınmış, rölöve
çalışmaları tamamlanmış, özgün kaplama taşlarıyla renk uyumu ve doku
yönünden benzer kalker taşları Ahlat’taki ocaklardan getirilerek kaide
restore edilmiştir (Resim: 24, 25 B). Çalışmalar Yüksek Mimar O. Ümit
Sirel tarafından yürütülmüştür.

(11) M.T. Tarhan, *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, s. 297 vd.

Van Kalesi Höyüğü

Keramik

- 1- (Resim: 23 / 1) Çömlek p. / çap 26 cm / el yapımı / koyu devetüyü renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / orta pişirilmiş / orta kum katkı / içi ve dışı açkılı / İTÇ / AGC.
- 2- (Resim: 23 / 2) Çömlek p. / çap 24 cm / el yapımı / kahverengi renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / orta pişirilmiş / orta kum katkı / dışı açkılı / İTÇ / AGC.
- 3- (Resim: 23 / 3) Çömlek p. / çap 16 cm / el yapımı / kahverengi renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / kötü pişirilmiş / iri kum katkı / İTÇ / AGC.
- 4- (Resim: 23 / 4) Çömlek p. / çap 10 cm / el yapımı / koyu devetüyü renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / orta kum katkı / dışı açkılı / İTÇ / AGC.
- 5- (Resim: 23 / 5) Çömlek p. / çap 8 cm / el yapımı / siyah renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / kötü pişirilmiş / orta kum katkı / içi ve dışı açkılı / İTÇ / AGC.
- 6- (Resim: 23 / 6) Çömlek p. / çap 16 cm / el yapımı / siyah renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / kötü pişirilmiş / orta kum katkı / içi ve dışı açkılı / İTÇ / AFS.
- 7- (Resim: 23 / 7) Gövde p. / çark yapımı / kiremit renkte hamurlu / içi hamurunun renginde-dışı krem renkte astarlı / iyi pişirilmiş / orta kum katkı / dışı açkılı / açık ve koyu kahverengi renkte boyalı / İÖ. II. binyıl / AFP.
- 8- (Resim: 19 / 1) Çanak p. / çap 18 cm / çark yapımı / kiremit renkte hamurlu / kıvıll kiremit renkte astarlı / iyi pişirilmiş / orta kum katkı / içi ve dışı açkılı / Biainili keramiği / AFG.
- 9- (Resim: 19 / 2) Çanak p. / çap 16 cm / çark yapımı / pembe renkte hamurlu / krem renkte astarlı / iyi pişirilmiş / orta kum katkı / Urartu keramiği / AFG.
- 10- (Resim: 19 / 3) Çanak p. / çap 18 cm / çark yapımı / kiremit renkte hamurlu / kıvıll kiremit renkte astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / içi ve dışı açkılı / Biainili keramiği / ADE.

- 11- (Resim: 19 / 4) Çanak p. / çap 20 cm / çark yapımı / kahverengi renkte hamurlu / kızıl kiremit renkte astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / içi ve dışı açık / **Biainili keramiği / AHK.**
- 12- (Resim: 19 / 5) Çanak p. / çap 26 cm / çark yapımı / kiremit renkte hamurlu / kızıl kiremit renkte astarlı / iyi pişirilmiş / orta kum katkı / içi ve dışı açık / **Biainili keramiği / AFG.**
- 13- (Resim: 19 / 6) Çanak p. / çap 18 cm / çark yapımı / kahverengi renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / orta kum katkı / içi ve dışı açık / **Urartu keramiği / ACU.**
- 14- (Resim: 20 / 1) Testi p. / çap 4 cm / çark yapımı / kiremit renkte hamurlu / kızıl kiremit renkte astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / dışı açık / **Biainili keramiği / AFG.**
- 15- (Resim: 20 / 2) Çömlekçik / çap 4 cm / çark yapımı / açık kahverengi renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / orta pişirilmiş / orta kum katkı / dışı hafif açık / **Urartu keramiği / AEU.**
- 16- (Resim: 20 / 3) Çömlekçik / çap 7 cm / çark yapımı / kahverengi renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / orta kum katkı / dışı hafif açık / **Urartu keramiği / AFG.**
- 17- (Resim: 20 / 4) Çömlek / çap 19 cm / çark yapımı / kiremit renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / orta pişirilmiş / orta kum katkı / dışı açık / **Urartu keramiği / AFG.**
- 18- (Resim: 21 / 1) İri çömlek / çap 30 cm / çark yapımı / kiremit renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / orta kum katkı / dışı hafif açık / **Urartu keramiği / AER.**
- 19- (Resim: 21 / 2) İri çömlek / çap 12 cm / çark yapımı / pembemsi devetüyü renkte hamurlu / içi hamurunun renginde-dışı krem renkte astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / dışı hafif açık / **Urartu keramiği / AFG.**
- 20- (Resim: 21 / 3) İri çömlek / çap 13 cm / çark yapımı / devetüyü renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / içi hamurunun renginde-dışı krem renkte astarlı / **Urartu keramiği / AFG.**
- 21- (Resim: 15) Çanak p. / çap 24 cm / çark yapımı / devetüyü renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / içi ve dışı hafif açık / kiremit renkte boyalı / **Part keramiği / ABO.**

Taş:

- 22- Amulet / genişlik 1.7 cm / sarı-bordo dalgalı / taş **Urartu / AFG.**
23- Takı p. / genişlik 2.7 cm / koyu kırmızı taş / **Urartu / AFG.**
24- Boncuk / çap 1.6 cm / siyah taş / **ACI.**

Kemik:

- 25- Mühür / genişlik 1.8 cm / **Urartu / AFG.**

Metal:

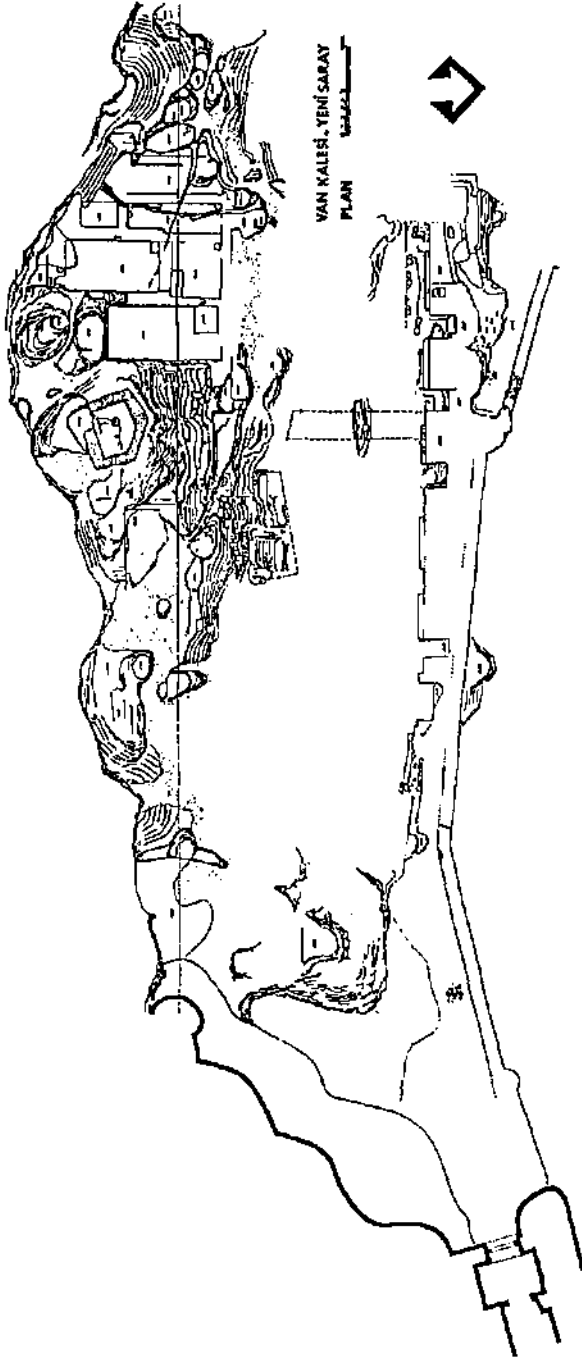
- 26- (Resim: 22 / 1) Fibula / tunç / **Urartu / ADM.**
27- (Resim: 22 / 4) Zırh pulu p. / kalınlık 4 mm. / tunç / **Urartu / AEU.**
28- (Resim: 22 / 8) Okucu / boy 5 cm. / tunç / **Urartu / AEU.**
29- Bilezik / çap 0.5 cm / tunç / **ACI.**
30- Yüzük / çap 4 mm / tunç / **Yakınçağ / ACY.**
31- (Resim: 22 / 5) Bıçak / boy 19 cm. / demir / **Urartu / AER.**
32- (Resim: 22 / 6) Okucu / boy 8.7 cm. / demir / **Urartu / AEU.**
33- (Resim: 22 / 7) Okucu / demir / **Urartu / ACV.**
34- (Resim: 22 / 2) Küpe / çap 3 mm / gümüş / **Urartu / ADM.**
35- (Resim: 22 / 3) iğne / boy 9.3 cm / kurşun / **Urartu / AFT.**

VAN KALESİ

Keramik:

- 36- (Resim: 5) Boğabaşı / yükseklik 9 cm / kiremit renkte hamurlu / kızıl kiremit renkte astarlı / orta pişirilmiş / ince kum katkı / açkılı / **Urartu / (Menua sirşini'si: ABM)**
37- (Resim: 6 / 1) Gövde p. / çark yapımı / yeşilimsi gri renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / **Selçuklu, 12-13. yy. / (Menua sirşini'si: ABM)**
38- (Resim: 6 / 2) Gövde p. / çark yapımı / yeşilimsi gri renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / **Selçuklu, 12-13. yy. / (Menua sirşini'si: ABM)**

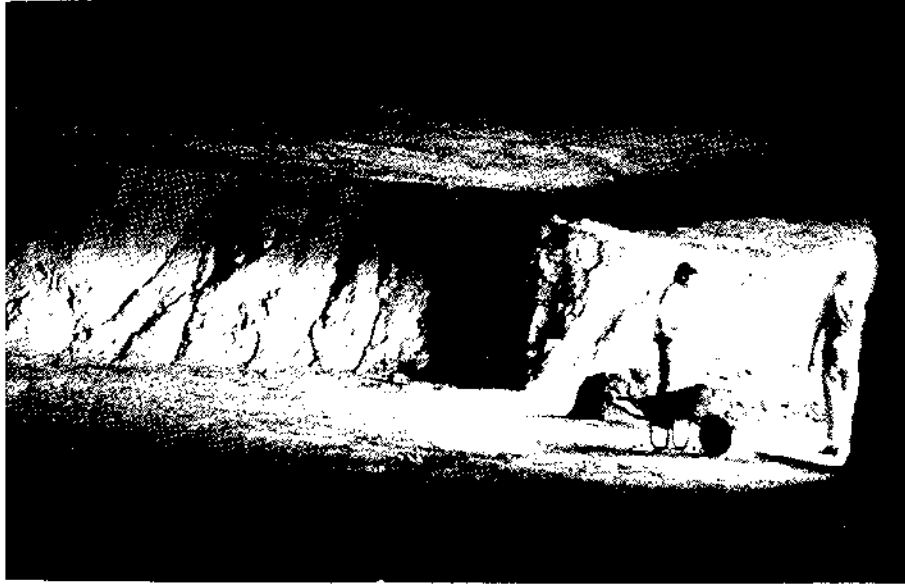
- 39- (Resim: 6 / 3) Gövde p. / çark yapımı / yeşilimsi gri renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / **Selçuklu**, 12-13. yy. / (Menua sirşini'si: ABM)
- 40- (Resim: 6 / 4) Gövde p. / çark yapımı / yeşilimsi gri renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / **Selçuklu**, 12-13. yy. / (Menua sirşini'si: ABM)
- 41- (Resim: 6 / 5) Gövde p. / çark yapımı / açık gri renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı iyi pişirilmiş / ince kum katkı / **Selçuklu**, 12-13. yy. / (Menua sirşini'si: ABM)
- 42- (Resim: 6 / 6) Gövde p. / çark yapımı / devetüyü renkte hamurlu / beyaz renkte astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / sırlı / insan yüzü tasvirli / **Selçuklu** / (Menua sirşini'si: ABM)
- 43- (Resim: 6 / 7) Lüle p. / el yapımı / kiremit renkte hamurlu / kızıl kiremit renkte astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / **Osmanlı** / (Menua sirşini'si: ABM)
- 44- (Resim: 6 / 8) Lüle p. / el yapımı / kiremit renkte hamurlu / kızıl kiremit renkte astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / hafif açkılı / **Osmanlı** / (Menua sirşini'si: ABM)
- 45- (Resim: 6 / 9) Lüle p. / el yapımı / gri renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / iyi pişirilmiş / ince kum katkı / **Osmanlı** / (Menua sirşini'si: ABM)
- 46- (Resim: 6 / 10) Kapak / çap 22 cm / çark yapımı kahverengi renkte hamurlu / hamurunun renginde astarlı / kötü pişirilmiş / orta kum katkı / **Osmanlı** / (Menua sirşini'si: ABM)

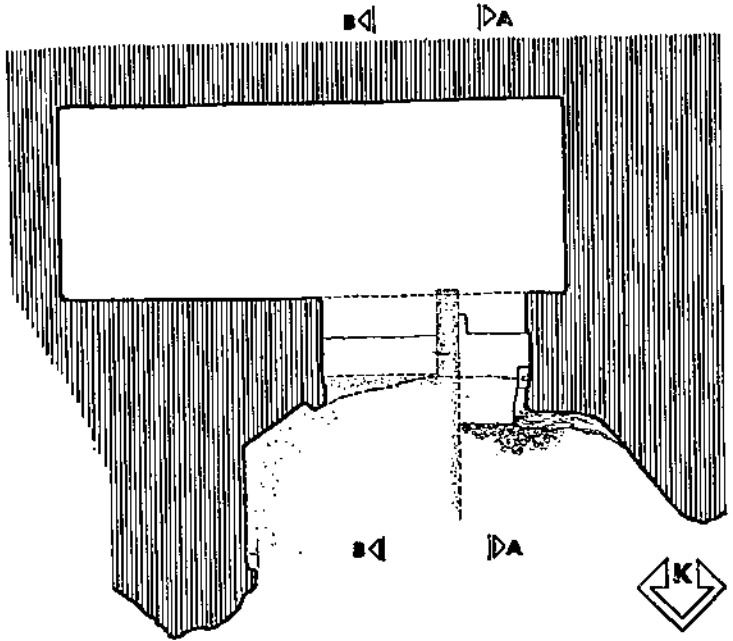
Resim: 1- Van Kalesi "Yeni Saray" planı 1989

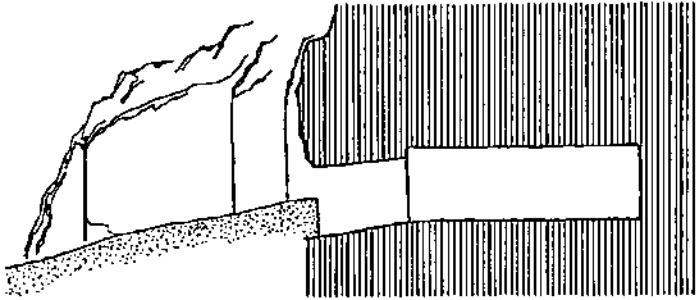
Resim: 2- Menua sirşini'si giriş alanı

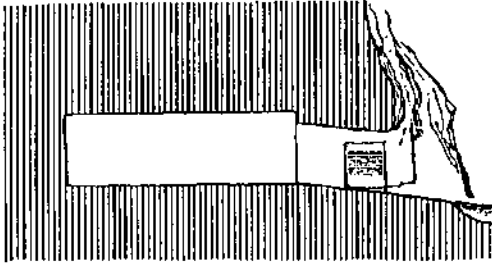
Resim: 3- İçten görünüm

VAN KALESİ - MENUA sırşini'si

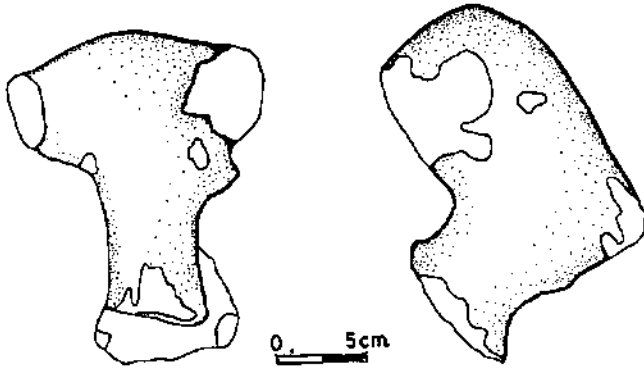

AA KESİTİ

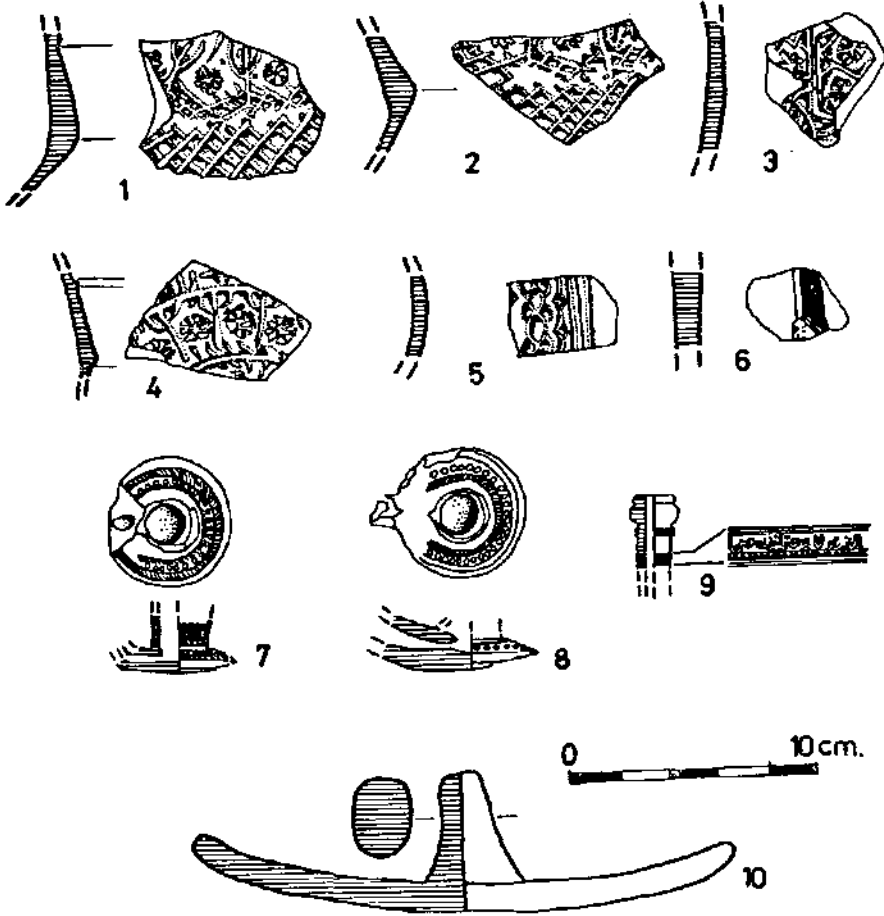

BB KESİTİ

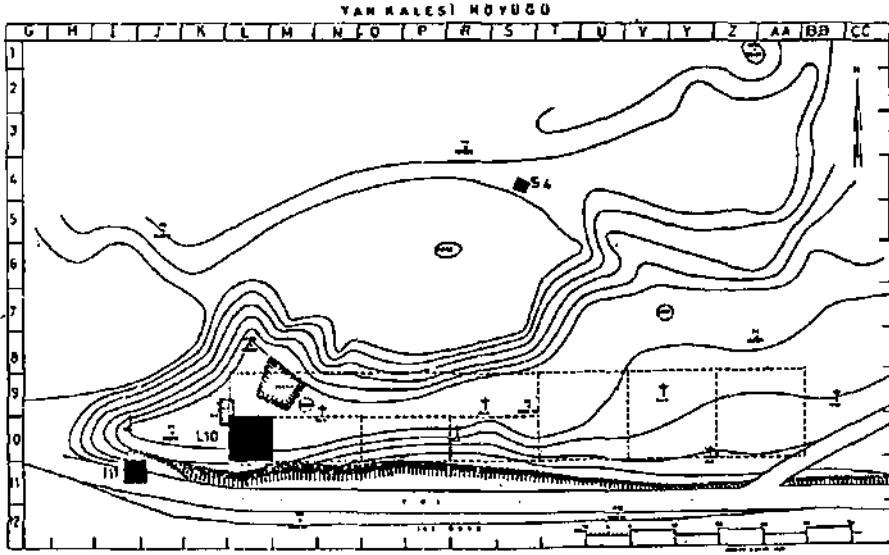
Resim: 4. Menua sırşini'sinin plân ve kesiti

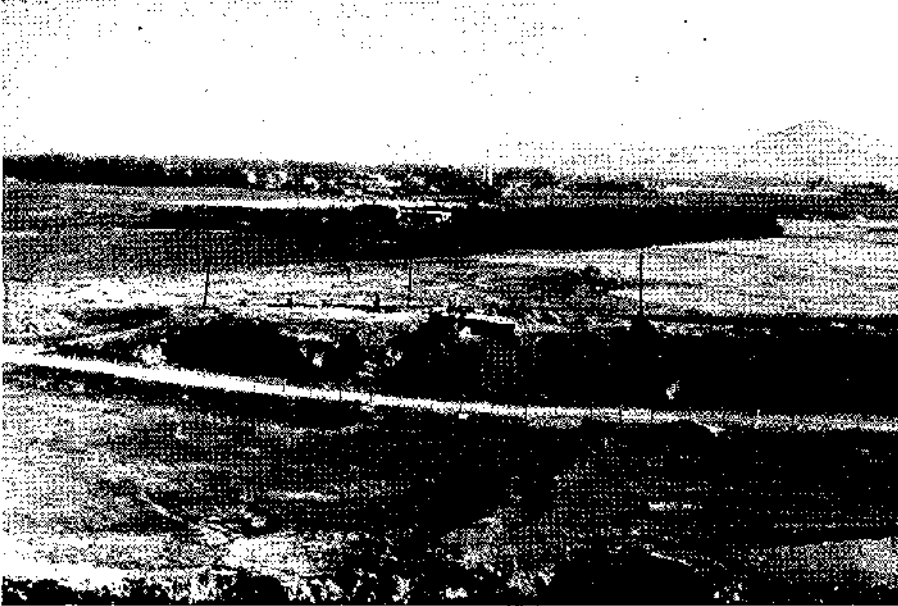
Resim: 5- Boğa başı tutamak. Urartu

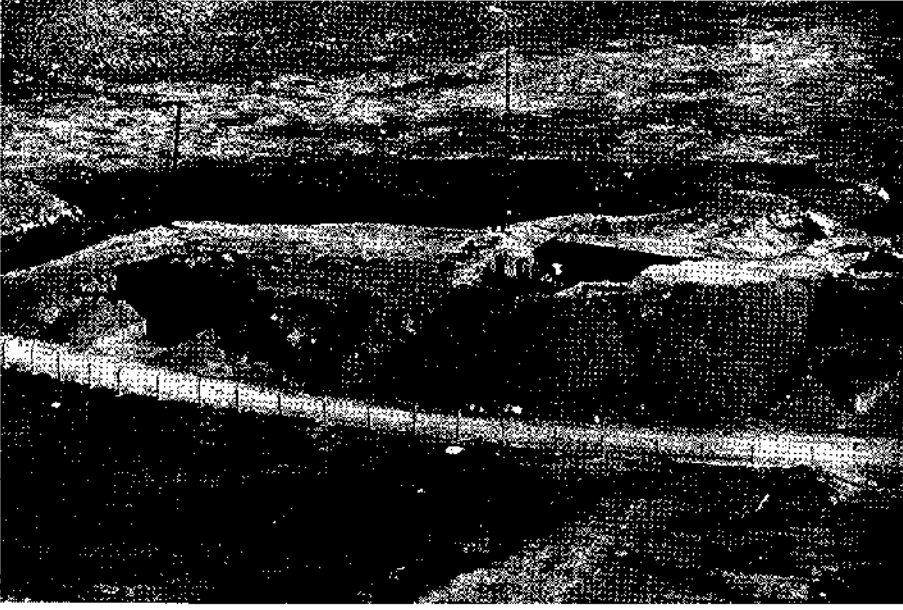
Resim: 6- Selçuklu-Osmanlı buluntularından örnekler

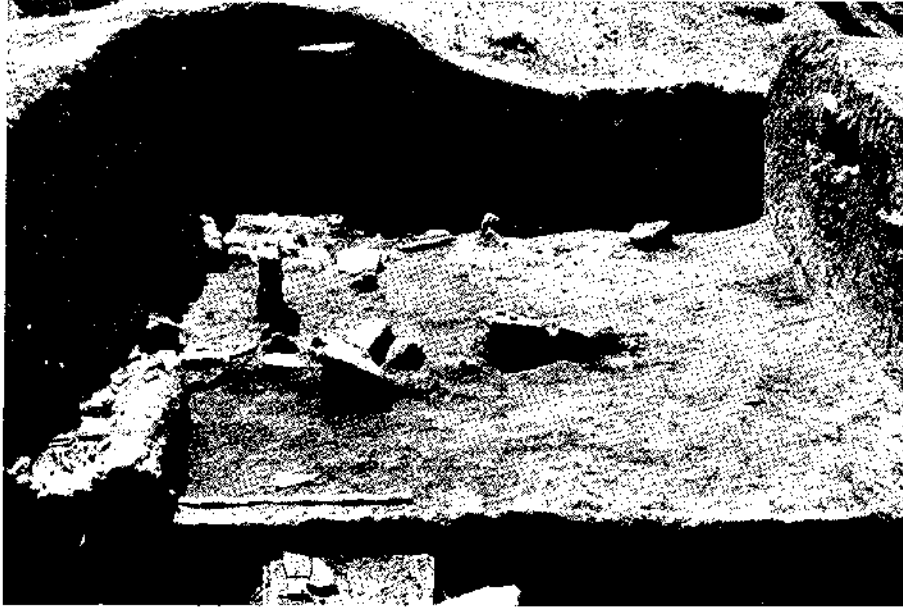
Resim: 7- Van Kalesi höyüğü topografik plânı

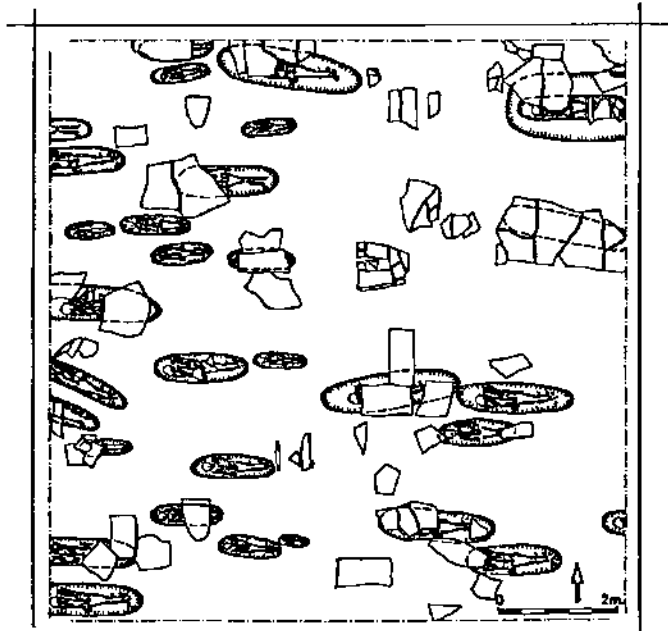
Resim: 8- Höyüğün güneyden görünümü

Resim: 9- Höyüğün güneyden görünümü

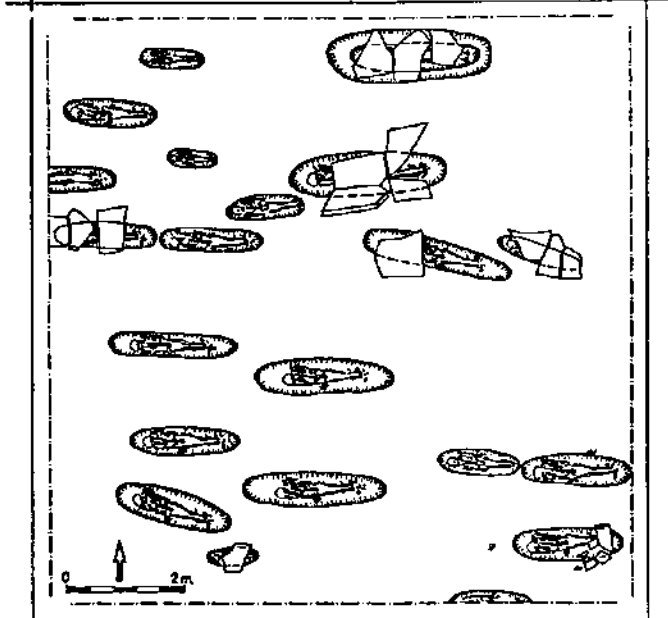

Resim: 10- L 10 açması doğudan

VAN KALESİ HÖYÜĞÜ-1989

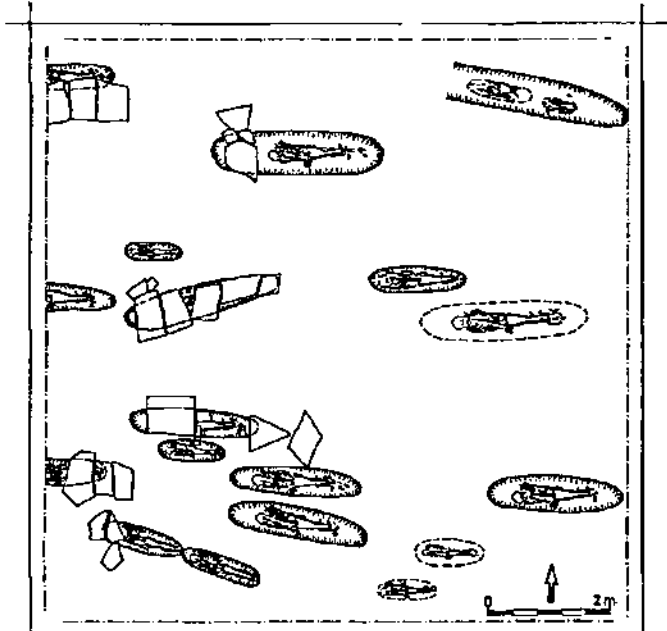
1.SEVİYE

VAN KALESİ HÖYÜĞÜ-1989

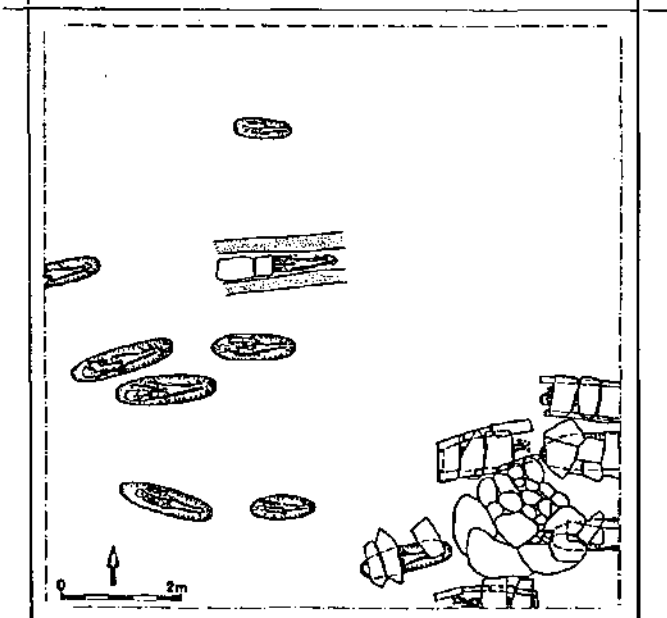
2.SEVİYE

Resim: 11-L 10 açması 1.-2. seviye mezarları

VAN KALESİ HÖYÜĞÜ-1989

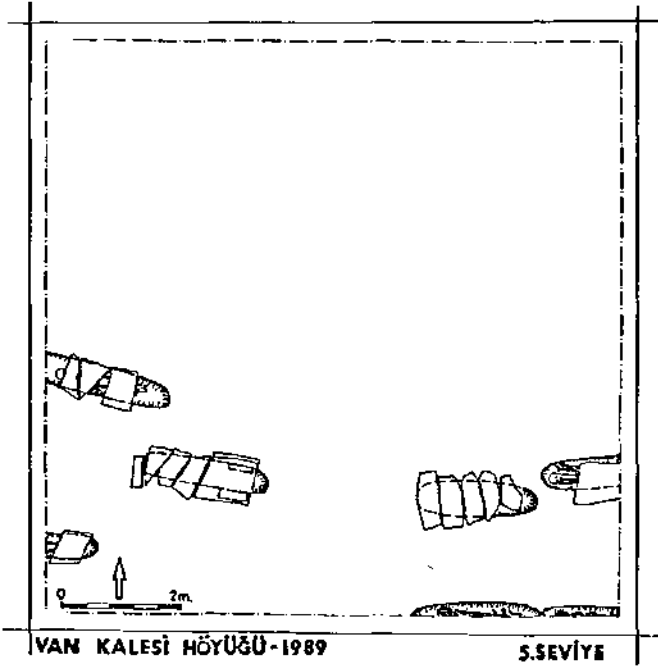
3.SEVİYE

VAN KALESİ HÖYÜĞÜ-1989

4.SEVİYE

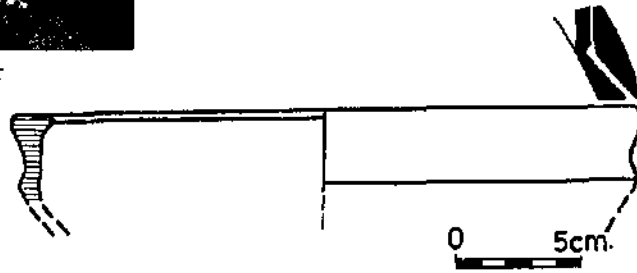
Resim: 12- L 10 açması 3.-4. seviye mezarları

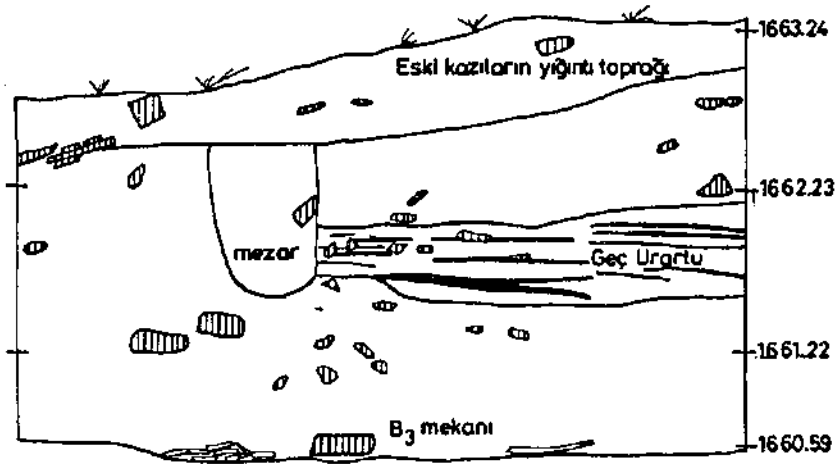
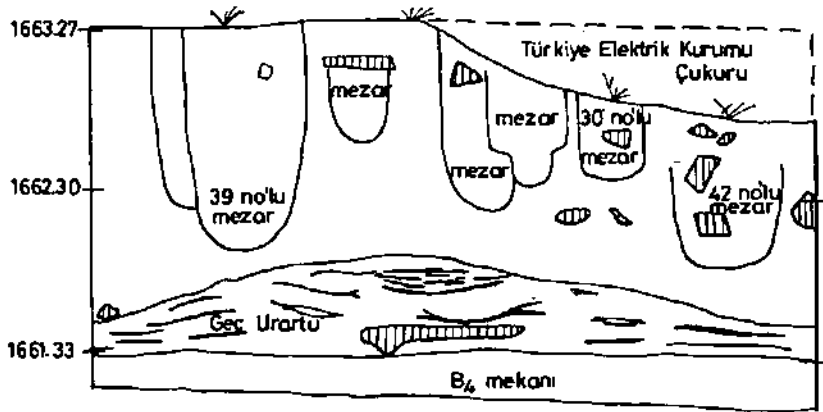
Resim: 13- L 10 açması
5. seviye mezarları

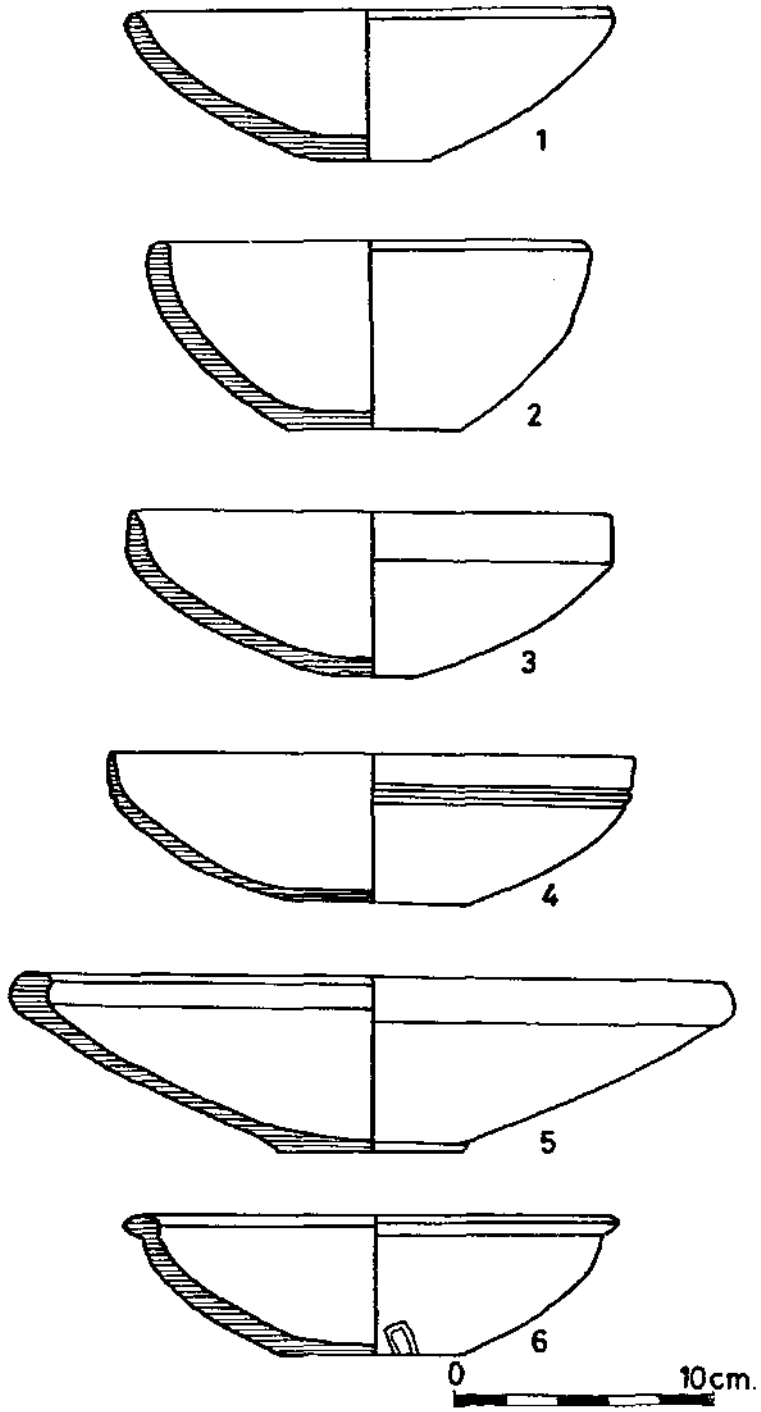
Resim: 14- 63 no'lu mezar

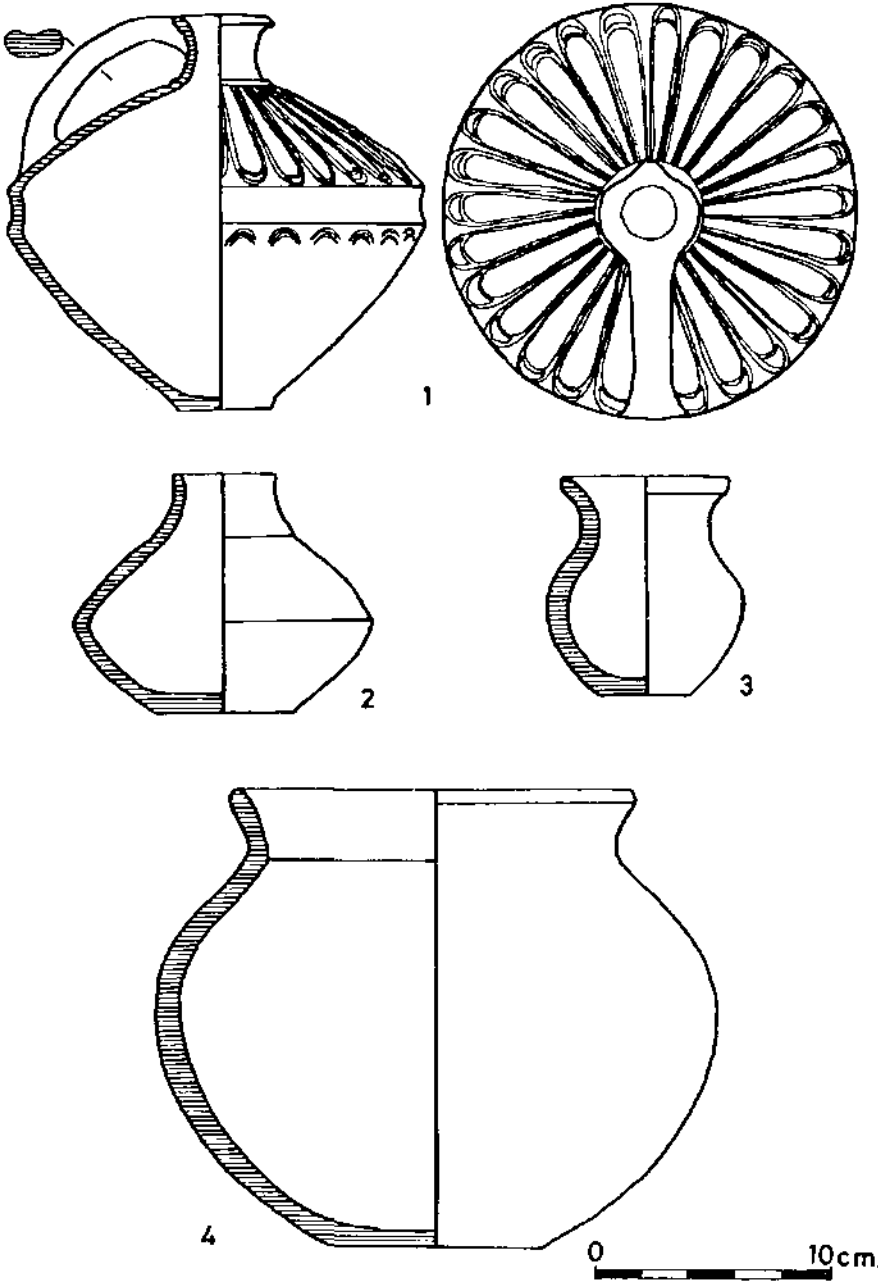
Resim: 15- Part keramiği parçası

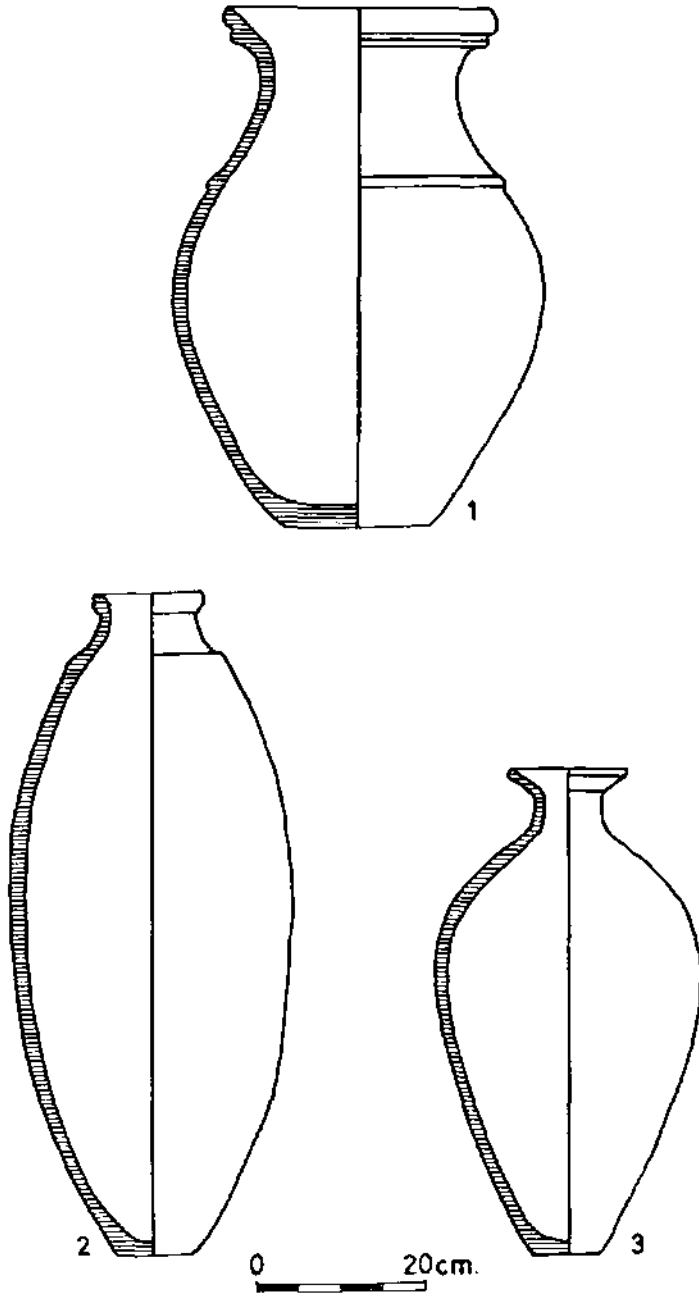
Resim: 18- L 10 açması batı ve doğu kesitleri

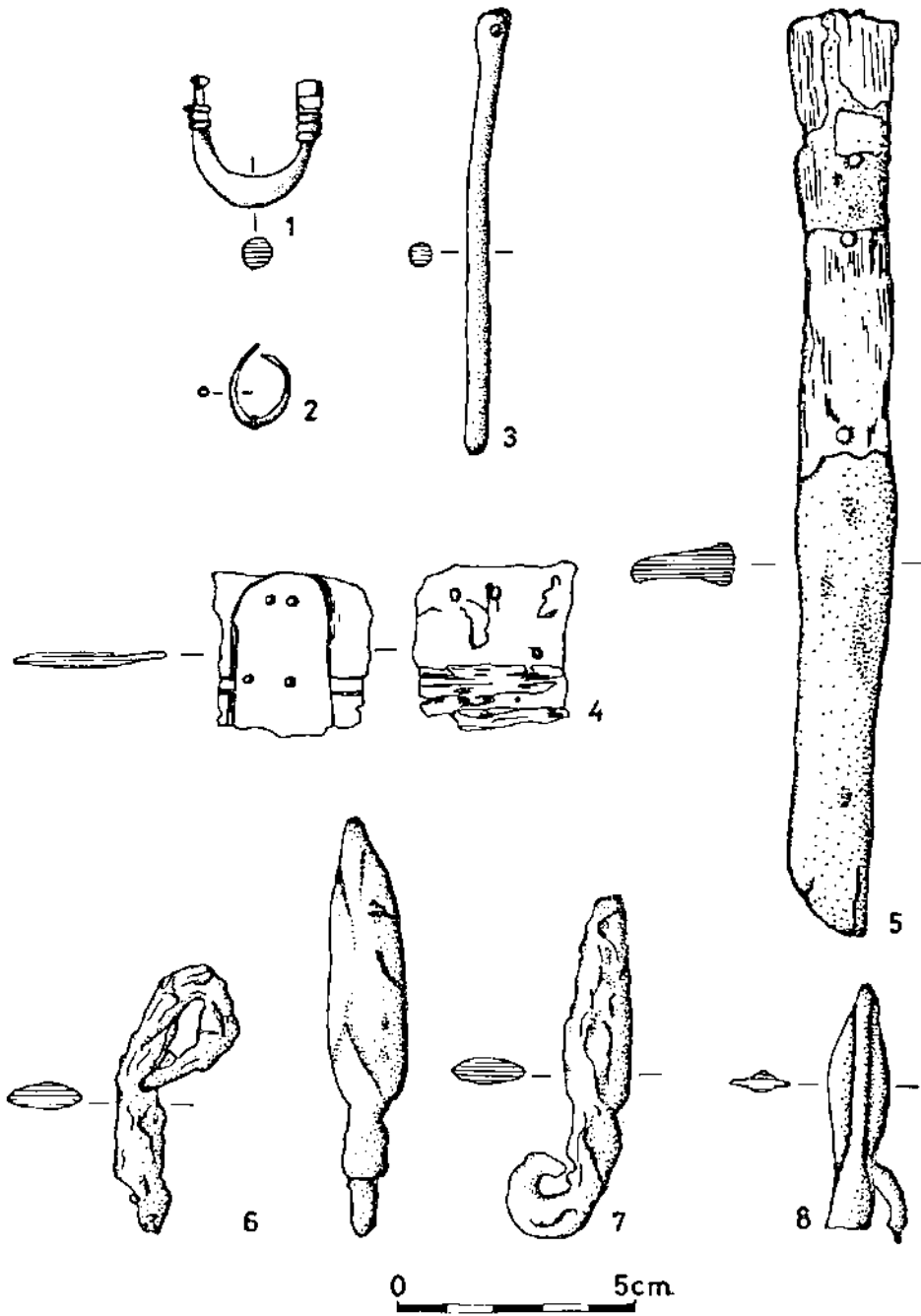
Resim: 19- Urartu çanakları

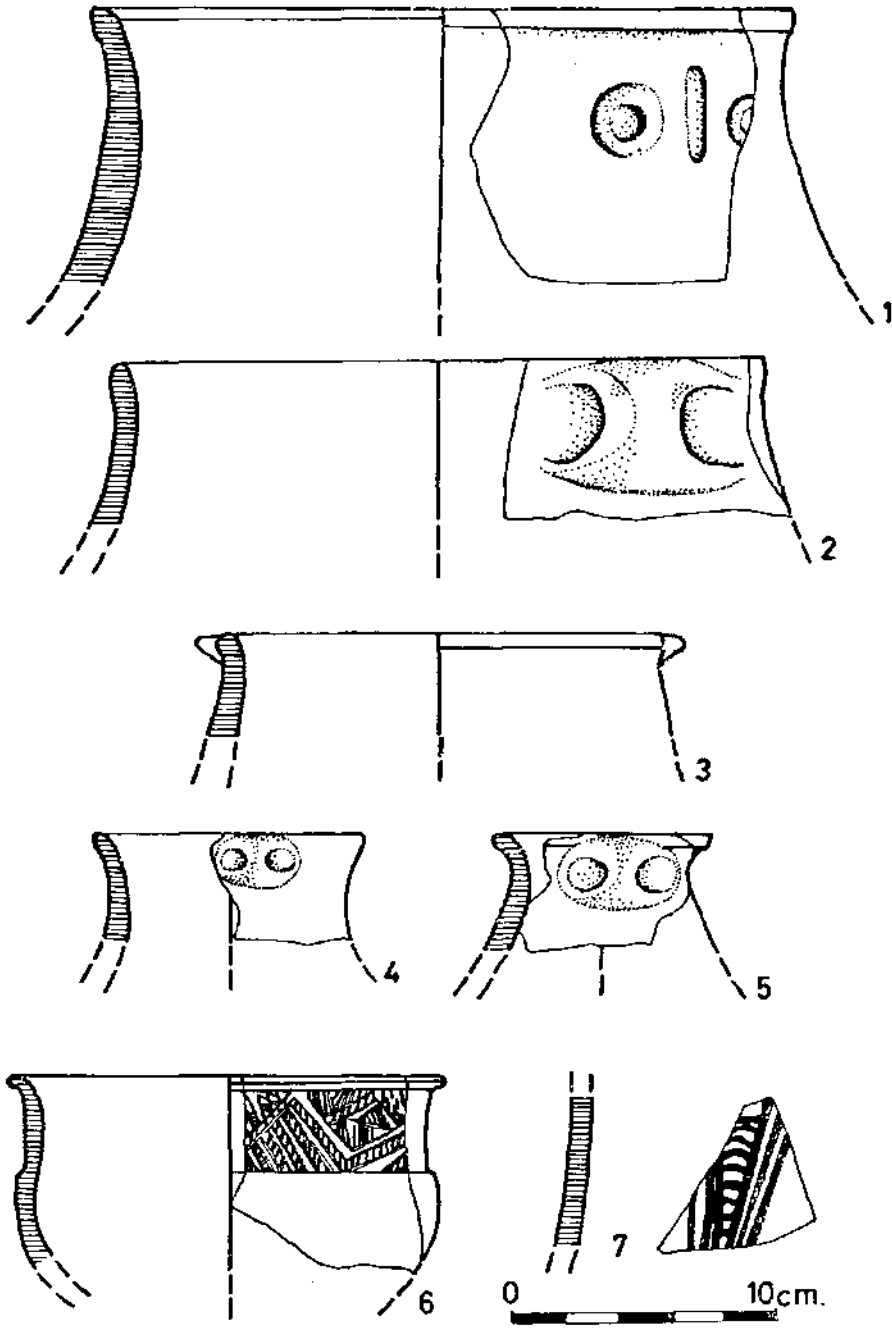
Resim: 20- Urartu testi ve çömlekleri

Resim: 21- Urartu depo kapları

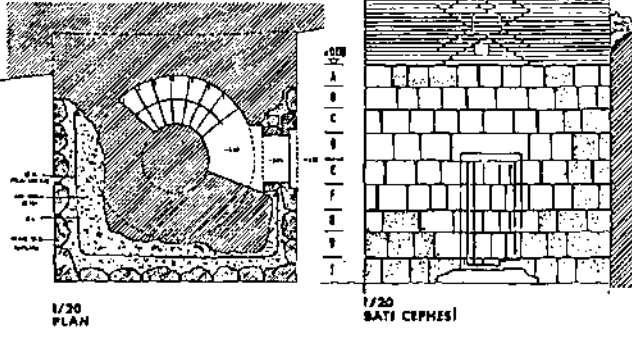

Resim: 22- Urartu madeni buluntulari

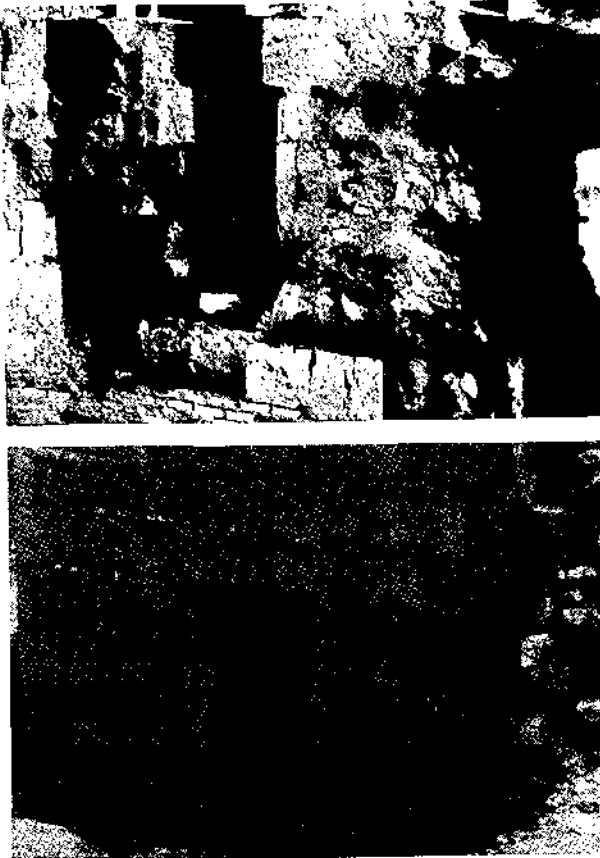

Resim: 23- İlk Tunç Çağ keramikleri (1-6) ve 2. binyıl boyalı (7)

ESKİ YAH _ KIZIL CAMI
MİNARE KALDESİ RESTORASYON PROJESİ

Resim: 24- Kızıl Cami
minare kaidesi
restorasyon projesi

Resim: 25- A-B Restorasyon öncesi ve sonrası